

DRUŠTVO KLASIKOV
SOCIETAS ERUDITORUM IN CLASSICIS
Prežihova 8, 1000 Ljubljana, Slovenija, EU
www.drustvoklasikov.com e-pošta: drustvoklasikov@siol.net tel. 041 311 834

Spoštovane članice, spoštovani člani!

Vabimo vas na naše 197. **virtualno** srečanje, **na 148. predavanju**, zadnje v tem letu in **že sedmo v pisni obliki** zaradi omejitev druženja v zadnjih dveh letih epidemije virusa covid-19.

Tokrat nam bo spregovoril **akad. prof. dr. Jože Trontelj, zdravnik in raziskovalec** na področju **nevrofiziologije**, ki je posvečal svoje delo tudi medicinski etiki. Kot član in nato predsednik **Slovenske akademije znanosti in umetnosti** se je ukvarjal tudi z vprašanjem etike in vrednot v današnji družbi. Spominjamo se ga prav na današnji dan, ko nas je pred osmimi leti nenadoma za vedno zapustil na pragu svojega doma. Njegovo plodno življenje in brezštevna dela ostajajo dragocena zapuščina tako njegovi stroki kot tudi naši celotni družbi. Dve izmed njih, v obliki predavanj, nam je posredovala njegova soproga **Tatjana Trontelj**, za kar se ji lepo zahvaljujemo.

Prvo predavanje (2008) je s področja **šole in šolstva**. Kot nevrofiziolog je že tedaj ocenjeval šolski pouk z vidika nevrobiologije, torej »materialne« osnove za učenje in znanje, to je razvoja možganov otroka in mladostnika kot podlage za razvoj njegovih umskih sposobnosti. Temu bi se morali prilagajati tudi programi pedagoškega procesa učenja. Opozarjal je, da morajo biti časovno usklajeni, ne prezgodnji in ne prepozni. Sicer so lahko preobremenjujoči za otroka, za mladostnika pa je lahko zamujen ugodni čas za zahtevnejše umske obremenitve in njihov nadaljnji razvoj. Nevroznanost je v zadnjih letih izjemno napredovala zlasti pri raziskovanju delovanja človekovih možganov. Njeni izsledki objektivno potrjujejo nekatere njegove trditve izpred več kot desetletja ter njegova kritična razmišljanja o šolanju in vzgoji danes.

Drugo je predavanje (2010) s **področja etike in vrednot v času globalnih kriz**. Zdi se kot, da je napisano danes, Če prva gospodarska kriza še ni streznila človeštva, je druga, z dodatno zdravstveno krizo, ponovni opomin za vse človeštvo. Njegova preroška vizija izpred desetletja se uresničuje, saj je sedanja koronska epidemija razgalila napake in zablode zadnjih desetletij.

Jože Trontelj je maturiral na popolni, osemletni Klasični gimnaziji leta 1958. V razredu je bil vseskozi odličnjak, analitičnega duha, s temeljitim znanjem, zlasti klasičnih jezikov. Skromen in resen, vendar tudi z darom humorja. Često nam je pomagal pri razvozlanju zahtevnih tekstov latinščine in stare grščine. Verjetno se je že tedaj, tako kot mi pozneje, zavedal pomena zahtevnega učenja in klasične izobrazbe od 11. leta dalje – za uspešen umski in duševni razvoj učenca ter njegovo kasnejše široko znanje in uspešno poklicno pot v življenju.

Maturanti nekdanje Klasične gimnazijev Ljubljani smo si z ustanovitvijo Društva klasikov leta 2000 zadali nalogo, da opozarjamo na dragocenost te izobrazbe; da po 450-tih letih obstoja v našem šolstvu ne zamre in ostaja ohranjena za naše zanamce – in s tem tudi za znanje našega naroda.

Upravni odbor Društva klasikov želi vsem lepe Božične praznike v krogu vaših najdražjih. Novo leto 2022 pa naj nas odreši vseh nadlog in nam prinese čim boljše zdravje ter vrne naša skupna in zanimiva druženja v živo!

V Ljubljani, 9. decembra 2021

Predsednica Društva klasikov
Bogdanka Pirc Marjanovič

O poslanstvu šole, o šolanju in vzgoji² Jože Trontelj

Spoštovani,

vzgoja in izobraževanje sta stara kot civilizacija in enako stara so tudi vprašanja o enem in drugem. O obojem obstaja znanost z dolgo zgodovino in številnimi tehtnimi in neoporečnimi spoznanji. Kljub temu pa ostaja pedagogika področje, o katerem vsak laik misli, da ga razume bolje kot strokovnjaki v teoriji in praksi. Sam sem univerzitetni profesor, vendar pošteno priznam, da sem v pedagogiki nevednež.

Edino, o čemer si upam javno govoriti, je nekaj splošnega o ciljih vzgoje in izobraževanja, ki bi si jih želel videti uresničene. Ne upam pa si soditi, ali so dosegljivi. Torej dovolite, da se omejim na cilje.

Prvo, kar bi zaželel generacijam slovenskih otrok, ki bodo nas odrasle in ostarele prav kmalu zamenjale, je solidna splošna izobrazba. Ne vem, če je to dosegljivo v šoli, katere naloga je čimprej usposobiti mladega človeka za poklic. Po prevladujočem prepričanju naj bi bil diplomant izšolan za to, kar družba v tistem trenutku potrebuje, in naj bi bil zaposljiv takoj po koncu šolanja. Šolanje samo pa naj bi trajalo čim krajši čas.

Pred poldrugim desetletjem se je srečevala skupina modrih ljudi, ki so dolgo razmišljali o ciljih izobraževanja v 21. stoletju. To je bila mednarodna komisija Jacquesa Delorsa, ki je pripravljala stališča za UNESCO. Delorsova komisija je prišla do priporočil, ki jih žal ne vidim uresničenih v bolonjski reformi. Jedro teh priporočil je bilo podaljšano splošno izobraževanje, uvod v široko razumevanje sveta in pozna specializacija. Šolanje naj bi v mladem človeku razvilo čim večjo prožnost pri zaposlovanju, sposobnost za naglo prekvalifikacijo v primeru potrebe, predvsem pa ustvarjalnost pri poklicnem delu ter v družbenem in družinskem življenju.

Delorsova komisija je svarila pred zgodnjo specializacijo zaradi čim hitrejše zaposljivosti. To zablodo smo žal pri nas že videli v prejšnji državi. Pomembnejše je razvijanje sposobnosti, ki iz človeka naredijo kritičnega izobraženca. Potrebno je vzgajanje lastnosti, ki naredijo dobrega državljana, človeka, ki zna sprejemati drugačnost in je toleranten, dobrega partnerja pri delu in v družini, dobrega starša. Človeka, ki se je sposoben približevati pomembnemu etičnemu cilju: dobremu življenju z drugimi in za druge v pravičnem redu, če združimo Aristotelovo in Kantovo misel v nekaj besedah.

Evropa želi svojo uspešnost graditi na vrednotah. Občutljivost za vrednostni sistem pa ni nekaj, kar bi v človeku čakalo na vzgojne impulze vse življenje, kadarkoli pač pridejo. Kot zdravnik nevrolog vem, da se človek lahko nauči gledati le nekaj tednov po rojstvu. Če ga tiste tedne držite v temi, bo vse življenje slep. Hoditi se lahko nauči le v prvih 2 ali 3 letih, perfektno se nauči tujega jezika samo do 8. leta. Vzgoja, ki bo temeljila na vrednotah, mora doseči mladega človeka najpozneje v najstniških letih. Pomembna pa je seveda že prej. Če v prvih dveh letih življenja ne pride noben impulz te vrste, bomo dobili socialnega psihopata, ki ne bo nikoli prilagojen član družbe, ki ne bo nikoli razumel sočloveka in se ga ne bodo nikoli dotaknile stiske drugega. Še več, ta sebičnež utegne postati nevaren kriminallec. Prelagati pomembne vzgojne cilje na poznejše vseživljenjsko

---

² J. Trontelj, nagovor ob svečani akademiji Zavoda sv. Stanislava, 13. 11. 2008. (Nekaj misli je iz razprave JT *Izobraževanje za 21. stoletje*, v okviru Festivala ustvarjalnosti in inovativnosti pri učenju, Gospodarsko razstavišče v Ljubljani, 23. maja 2008, neobjavljeno).

učenje bi bila torej usodna napaka. Le vzgoja, ki pride dovolj zgodaj, lahko človeka nauči prav in dobro živeti z drugimi.

Naposled bi se rad dotaknil pojava, ki je znan kot beg od razuma in znanosti. Vsi veste za uspehe, ki jih doživljajo številne bizarne metode tako imenovanega alternativnega in komplementarnega zdravilstva. Slišali ste za različne psevdoznanstvene teorije, veste za misticizem, zavračanje dokazanih resnic, berete o novih čudaških duhovnih gibanjih, tudi o fanatičnih ideologijah, poslušate grozljive novice o brezumnih terorističnih dejanjih. Ponudba tega blaga ni bila še nikoli tako obilna, vsak si lahko vzame, kar mu je simpatično. Pojav je globalen, pa niti v nedolžnejših oblikah ni neškodljiv. Ekstremi psevdoznanstvenih verovanj, ki jim sledi celo zavračanje osnovnih vrednot in usodne življenjske odločitve, pa poleg neposredno zapeljanih prizadenejo še druge ljudi.

Lahko torej govorimo o pojavu s širokimi negativnimi posledicami. Morda edino obrambo vidim v tem, da so mladi ljudje deležni dobre naravoslovne izobrazbe.

Za vzgojo k vrednotam, ki so nujne za dobro življenje in osebno srečo, in seveda za harmonično družbo, pa je potrebna še primerna humanistična izobrazba, dopolnjena z etičnimi poudarki.

Mladega človeka moramo torej naučiti več, ne manj kot nekoč. Ni treba biti prerok, vsakdo lahko vidi: izzivi bodo v prihodnosti večji, kot so danes ali so bili v preteklosti. Nepričakovanih, zapletenih situacij bo vse več. Mlade ljudi moramo za te zahtevne čase čim bolj opremiti. Ne samo z znanjem, tudi s sprejetjem vrednot, z etično občutljivostjo.

In zdaj, spoštovani, še nekaj besed otrokom, dekletom in fantom. Ko boste odraščali, vas bo življenje postavljalo pred nove in nove izbire, pred vedno nove odločitve. Izbirali boste poklic, prijatelje in prijateljice, načine preživljanja prostega časa, stvari, ki vas bodo veselile, pa tudi tiste ljudi in stvari, ki jim boste najbolj verjeli in najbolj zaupali. Vse bolj se boste zavedali svobode, do katere ste upravičeni pri izbiranju. Vse bolj pa boste tudi razumeli, da ste odgovorni za posledice vaših izbir. Najbolj boste zadovoljni, če boste se boste odločili za tisto, kar je dobro, prav in lepo: vse troje hkrati. Kako pa naj veste, se boste vprašali, kaj je dobro, kaj je prav in lepo? Zanesti se boste morali na svoj notranji čut in na to, kar ste se naučili od svojih staršev in svojih učiteljev. Želim vam, da bi dobro izbirali in da bi bilo tako tudi vaše življenje: dobro, skladno s tem, kar je prav, in lépo.

IZVLEČEK. Dobra splošna izobrazba mora ostati pomemben cilj šolanja na vseh treh ravneh - osnovni, srednji in visoki. Pomembno je razvijati sposobnosti, ki iz človeka naredijo kritičnega izobraženca. Treba je vzgajati lastnosti, ki naredijo odgovornega državljana: človeka, ki zna sprejemati drugačnost in je toleranten, dobrega partnerja pri delu in v družini, dobrega starša. Človeka, ki se je sposoben približevati etičnemu cilju: osrečujočemu življenju z drugimi in za druge v pravičnem redu. Za vzgojo k vrednotam, ki so za dobro življenje in osebno srečo, pa tudi za harmonično družbo nujne, je potrebna humanistična izobrazba, dopolnjena z etičnimi poudarki. Novi časi so mlademu človeku prinesli nesluteno povečanje možnih izbir. Za uspešno izbiranje pa sta nepogrešljiva dovolj temeljito splošno znanje in etična občutljivost.

Jože Trontelj s Pedrom Opeko leta 2009. Objavljeno z dovoljenjem soproge Tatjane Trontelj.

O vrednotah od vrtca do univerze v času globalnih kriz Jože Trontelj

2. redno srečanje Zavoda Ypsilon, Bled, 26. januarja 2010

Spoštovani,

V naši današnji kulturi je nekaj tém, na katere se spozna skoraj vsakdo. Skoraj vsi mislimo, da se razumemo na politiko. Tudi natanko vemo, kakšne diete bi se moral držati naš predebeli sosed. Prepričani smo, da ima tisti, ki je z nami prijazen, nekaj za bregom. Vsi podrobno poznamo svoje pravice. Jasno nam je, kaj je in kaj ni etično. In vsi natanko vemo, kako je treba vzgajati otroke.

Sebe bi rad odštel. Moram priznati, da predvsem o vzgoji ne vem veliko. Potem ko so mi odrasli trije otroci, ko sem spremljal v poklic stotine in stotine študentk in študentov medicine in fizioterapije, potem ko sem o vzgoji poslušal avoritete in bral knjige, ob tem, ko gledam težavno odraščanje slovenskih in drugih otrok, in ko vam danes govorim o vzgoji in šolanju za 21. stoletje, se počutim enako negotovega kot skozi vseh zadnjih 40 let. Vendar boste med mojimi razmišljanji slišali nekaj poudarkov, ki jih še pred poldrugim letom morda ne bi. Kaj je danes drugače?

Človeštvo je zabredlo v globalno krizo, ki ji ne vidimo konca. Niti nimamo kakega splošnega soglasja o tem, kje iskati izhod. Kriza ni samo gospodarska, je tudi podnebna in vrednostna. Na vseh treh področjih je očitno, da je kriv človek, ki se je zapletel v nesrečo zaradi svojega zgrešenega vedenja. Mnogi se sprašujejo, zakaj se je tako zgodilo in ali je bila kriza oziroma, so bile vse tri krize res neizogibne.

Ljudje so globoko prizadeti. So razočarani nad tem, kako človeštvo ravna s svetom in samim seboj. Težko dojemajo, da se je naenkrat, v nekaj mesecih, zrušila splošna vizija neke razmeroma varne ali vsaj napovedljive prihodnosti. Že danes, še bolj pa nekaj let pozneje bo posebej težko sprejeti dejstvo, da civilizacijsko krizo vse bolj spremlja še katastrofa, v katero drvi narava. Vsaj na naravo smo se ljudje vse doslej zanašali kot na nekaj razmeroma stabilnega, samostojnega, neodvisnega od človeškega početja. A zdaj doživljamo vse pogostejše ekstremne ujme, dan za dnem nam izpred očmi izginjajo stotine živalskih in rastlinskih vrst, priče smo vse hitrejšemu, katastrofalnemu, masovnemu izumiranju življenja, ki je nastajalo in se v zagrizenem boju za obstanek obdržalo skozi stotisoče in celo milijone let. A le do danes. Te dni po zaslugi človeka vrste izumirajo 100- do 1000-krat hitreje, kot bi sicer.

Vse to se marsikomu zdi kot hude, komaj verjetne sanje. Posebno tistim, ki so jih posledice teh kriz že zadele neposredno, osebno. Tistim, ki so izgubili premoženje, zaposlitev, pričakovanje varne starosti. Seveda so izgubili tudi zaupanje v državo, v mehanizme družbe (ki ga že prej ni bilo posebno veliko). Zato ni presenetljivo: ljudje se odzivajo z vse bolj masovnim begom od razuma in znanosti. Pojav traja že leta, a se širi. Dovolj je, da pogledate televizijske in radijske programe s prerokovanjem iz kart, astrološkimi nasveti, priporočili sleparskega alternativnega zdravilstva, reklamami za podobno sleparske dietne in druge pripomočke za samozdravljenje. Polagoma je postalo poljubno, kaj človek verjame in česa ne. Ljudje lahko izbirajo med množico goljufivih, eksotičnih ali čudaških prepričanj. Nekdaj splošnega zaupanja vredni naravni zakoni se podobno kot zgodovinska *dejstva* (ne govorim o *interpretacijah*) relativizirajo. Treba pa je vedeti: beg od znanosti in razuma bo prej ali slej pospremil tudi beg od vrednot.

Vzroki in viri krize imajo korenine globoko v motivih in vzgibih današnjega človeka in v nekaterih temeljih današnje človeške civilizacije, ki so se izkazali za slabe.

Če je res tako, ali imamo potem sploh kak izhod? Je napake mogoče še popraviti?

DRUŠTVO KLASIKOV

SOCIETAS ERUDITORUM IN CLASSICIS

Prežihova 8, 1000 Ljubljana, Slovenija, EU

www.drustvoklasikov.com e-pošta: drustvoklasikov@siol.net tel. 041 311 834

Vsekakor potrebujemo nekaj bistvenih sprememb. Najprej je treba spremeniti miselnost, pogled na svet, pogled na vlogo vsakogar med nami v stvareh, ki odločajo o prihodnosti planeta. Z drugimi besedami, kritično moramo pregledati in popraviti zaporedje klinov na naši lestvici vrednot. Na primer: kam uvrstiti lastno materialno blaginjo? Kam postaviti dobrohotnost, kam solidarnost? Kje zakoličiti meje osebnemu udobju, ko gre za nesorazmerno porabo naravnih virov? Kako ljudem dopovedati, da je med najvišjimi klini tisti z imenom odgovornost?

Seveda se najprej vprašamo: Kaj sploh lahko spremenimo? In kako se lotiti zaporedja vrednot? Ali moramo izumiti nove vrednote? Ali je mogoče poučevati o vrednotah v šoli? Nekateri celo sprašujejo, ali naj bo to sploh dovoljeno.

Odgovori na ta vprašanja niso lahki. Za začetek pa je nekaj kristalno jasno: popraviti moramo lastni pogled na svet. Kje začeti? Kjer se sprejemajo ključne odločitve. Ali vsaj izhodišča za prihodnje odločitve na racionalni ravni.

A obenem je treba začeti tudi na drugih ravneh, racionalna ni dovolj. Temelje za novo vedênje je treba vgraditi v osebni vrednostni sistem vsakogar. To pa lahko storimo le, če začnemo pri otrocih. V družini, v vrtcu, in nato v celotni takoimenovani šolski vertikali.

In s čim začeti? Kot rečeno, ponovno je treba dati veljavo znanstveno utemeljenemu pogledu na svet. Gotovo je treba povečati razumevanje delovanja človeške družbe. A posebne pozornosti mora biti deležno naravoslovje. Tu je namreč največ ključnih dejstev, ki jih mora človek upoštevati v novi situaciji globalnih kriz. Pouk o dejstvih pa mora biti pospremljen z vrednostno oceno, sicer bo učinek boren. Potrebna je torej humanistična orientacija. Ne enega ne drugega ni mogoče podati drugače kot v obliki neke skupne, kolikor mogoče zaokrožene in uravnotežene podobe o svetu. To smo nekoč imenovali dobra splošna izobrazba. Pozneje se je Evropa žal od tega koncepta nekoliko oddaljila, ko se je odločila, da bo izobraževanje podredila čim zgodnejšemu usposabljanju za delo. Cilj je bil čim večja konkurenčnost, čim hitrejši gospodarski razvoj. A danes je prav ta cilj vse bolj prepoznan kot bližnjica v gospodarsko in podnebno krizo.

Rastočo vlogo naravoslovnega znanja, umeščenega v sistem humanističnih vrednot in odgovornosti, ki naj bi jih privzgojili otrokom in mladim ljudem, spoznavajo misleči posamezniki in znanstveni forumi po vsem svetu.

Na to opozarjajo svetovne in posebej še evropske akademije, (IAP in ALLEA), pa tudi druge znanstvene asociacije, na primer Evropska znanstvena fundacija. Vse bolj se ceni strateški pomen razmerja med znanostjo in družbo. V tem kontekstu posebno pozornost posvečajo izobraževanju na področju naravoslovnih ved. Pri tem se nameravajo opreti tudi na nevladne organizacije, učitelje, študente, ministrstva in ustanove, ki so odgovorne za politiko na področju izobraževanja.

Kako smo pravzaprav mogli zabresti tako globoko, se sprašuje marsikdo. A krize niso prišle kot popolno presenečenje. Na področju podnebnih sprememb so se napovedi kopičile že dolgo prej. Na neizogibnost gospodarske in vrednotne krize pa so prav tako opozarjali modri ljudje že pred desetletji. Filozof Erich Fromm je obe krizi napovedal že pred 30 leti. Spoštljivo omembo si zasluži že zato, ker je kot eden redkih podal tudi nasvete, kako spremeniti cilje človeške družbe. Predvsem v delu *Imeti ali biti*, pa tudi drugih, je vrsta dragocenih navodil, kako vzgojiti novega človeka za novo, srečnejšo družbo, ki bo znala živeti v ravnovesju sama s seboj in s svetom okrog sebe.

Za tako ravnovesje je treba razviti drugačne ambicije, drugačne cilje. Odpovedati bi se bilo treba pohlepu, rabsipnosti in večini tistega dela materialne blaginje, ki presega potrebe. Etični cilj človeka naj bi bil *dobro življenje z drugimi in za druge v pravičnem redu*, če povzamem Aristotela in Kanta v enem stavku.

Prvo, spoštovani, pa je pravilno razumevanje sveta. Gre za podobo o svetu, ki jo človek vsaja v osebni pogled na samega sebe in na vse, kar ga obdaja. Nadvse pomembno je, da ta podoba ni grobo pomanjkljiva ali celo popačena. Za to potrebujemo dobro splošno izobrazbo – dovolj temeljito znanje, a umeščeno v sistem vrednot.

Tudi SAZU se kot ena evropskih akademij želi pridružiti prizadevanjem, da se izobraževanje približa omenjenim ciljem. Minister za šolstvo je pokazal naklonjenost tem pogledom in v pogovoru pred meseci sva se strinjala, da je treba v šole vnesti več vzgoje v vrednotah in da je s tem treba začeti zgodaj. Prva posledica tega pogovora je bilo moje predavanje na 15. strokovnem srečanju ravnateljev *vrtcev*, oktobra lani v Portorožu. Vodilna misel mojega prispevka je bilo nevrofiziološko spoznanje o nenadomestljivosti vzgoje in učenja v zgodnjih obdobjih življenja. Za nekatere prvine vzgoje je človek dojemljiv samo v majhnem časovnem oknu. Okno je lahko res presenetljivo ozko – od nekaj tednov do nekaj mesecev ali let. To velja za prav ravnovrstne stvari: denimo za razvoj vida. Če novorojenčke pustite prve tedne življenja v temi, bodo vse življenje slepi. Podobno velja za temeljne sposobnosti gibanja, za jezik in govor, za sposobnost empatije, za čustveno inteligenco – in velja tudi za dojetanje in sprejemanje vrednot. Tu ne moremo računati na poznejše, nadomestno vseživljenjsko učenje. V teh rečeh ostaja brez učinkov. Pomen tega spoznanja je naravnost neprecenljiv. Poučno je pogledati, kaj o tem mislijo otroci v svojem najboljčutljivejšem, najbrž najbolj odločilnem času: v predšolskem obdobju. Vredno je vzeti v roke knjigo K. Museka in M. Museka *Odraslim Slovenije*. Otroška sporočila pretresljivo opozarjajo na tragične napake, ki jih dela naša družba, lahko rečemo, naša kultura. Posledice vidimo med prihajajočo generacijo, a jih ne razumemo. Vendar je jasno: Od tega, kar bomo storili za vzgojo naših otrok, bo odvisna ne samo njihova usoda, ampak tudi usoda naroda, v svetovnem merilu tudi človeštva. Ne gre le za zanemarjene, za vedno izgubljene vzgojne priložnosti. Tudi prezgodnja specializacija je v tej luči usodna napaka, je tragično zgrešena poraba tistega posebno dragocenega časa, ki ga pozneje ni več mogoče nadomestiti. Človek, ki v mladosti ni pridobil splošnega, z vrednotami uravnoteženega pogleda na svet, ima le malo možnosti, da zamujeno popravi pozneje. Ta pogled pa ključno opredeljuje njegovo vedênje. Vedênje, to so odločitve v odnosu do lastnega življenja, do drugih, do narave, do političnih opredelitev, do malone vsega. Tudi do tega, kaj je z etičnega vidika prav in kaj narobe. Šele to znanje je lahko podlaga za svobodno izbiro, za res svobodno odločanje.

Potrebujemo pa tudi rošade na lestvici privzgojenih vrednot. Tik pred božičem je izšla uspešnica, knjiga z naslovom *The spirit level – Raven duha*, avtorjev Richarda Wilkinsona in Kate Pickett. Primerjava večjega števila držav je pokazala presenetljivo zakonitost. Čim več je ekonomske neenakosti v družbi, tem manj je družba zdrava: več je umorov, več drugega kriminala, zlorabe drog, debelosti, duševnih bolezni, tesnobe, najstniških nosečnosti, opustitev univerzitetnega študija. V družbah z velikim razponom med najvišjimi in najnižjimi dohodki je življenjska doba krajša, smrtnost novorojenčkov višja. Manj je zaupanja, manj je sreče. Zanimivo je, da v razslojeni družbi negativni kazalci prizadevajo ne samo najnižje plasti prebivalstva, ampak tudi sredinsko večino in, presenetljivo, tudi najbogatejše. Ameriški bogataši prihajajo živeti v Evropo.

Kdo je krivec za to diferenciacijo, razslojevanje s tolikerkimi slabimi posledicami? Pospešuje ga predvsem brezobziren gospodarski razvoj. Napredek je njegovo geslo, za njim pa je požrešno prizadevanje nove finančne elite, da v čim krajšem času čim bolj obogati. Potem ko materialna blaginja (BDP) doseže neko raven, nadaljnjo rast spremlja padec plač, rast brezposelnosti, upad sreče.

Za konec: Če želimo kot posamezniki doživeti več sreče, moramo poleg družbenih spremeniti tudi osebne cilje. Večjo veljavo kot cilju *imeti* moramo priznati cilju *biti*.

Opomba: Zapisano predavanje je Društvu klasikov posredovala in dovolila objavo njegova soproga Tatjana Trontelj (9.12.2021).

DRUŠTVO KLASIKOV

SOCIETAS ERUDITORUM IN CLASSICIS

Prežihova 8, 1000 Ljubljana, Slovenija, EU

www.drustvoklasikov.com e-pošta: drustvoklasikov@siol.net tel. 041 311 834

Akad. dr. Jože Trontelj, prof., dr. med., spec. nevrofiziolog (1939 - 2013)¹

se je rodil 1. junija 1939 v Kamniku kot drugi od štirih bratov. Družina se je leta 1941 preselila v Ljubljano, kjer je Jože z odliko končal osnovno šolo in Klasično gimnazijo leta 1958. Po maturi se je vpisal na Medicinsko fakulteto v Ljubljani. Diplomiral je leta 1964 in se odločil za specializacijo iz nevrologije. Posvetil se je njeni subspecialnosti, **klinični nevrofiziologiji**, iz katere se je izpopolnjeval najprej na Švedskem, pri svojem učitelju, kasnejšem sodelavcu, soavtorju in prijatelju, prof. Eriku Stålbergu, kasneje pa še v Houstonu v Teksasu. Leta 1972 je postal doktor znanosti. Za tem je leta 1973 opravil še specialistični izpit, istega leta pridobil naziv docenta, leta 1979 izrednega profesorja, leta 1986 pa rednega profesorja nevrologije. Predaval je predvsem podiplomskim študentom ljubljanske Medicinske fakultete, vse do svoje smrti pa je vodil tudi pouk nevrologije in nevrofiziologije na Oddelku za fizioterapevte Višje šole za zdravstvene delavce, kasneje prerasle v Visoko šolo za zdravstvo in nazadnje v Zdravstveno fakulteto. Leta 1995 je bil imenovan za višjega zdravstvenega svetnika.

Raziskovalno je deloval na področju **klinične nevrofiziologije in nevrologije**. Je eden od treh avtorjev **mikroelektromiografije**, ki se je kmalu uveljavila kot pomembna diagnostična in raziskovalna metoda. Zelo zgodaj jo je uporabil v raziskavah raznih refleksnih odzivov na ravni posamezne motorične enote. Metoda je odprla nov vpogled v mikrofiziologijo živcev in mišic v zdravju in bolezni. Z njo je namreč mogoče slediti dinamiki **degenerativnih in vnetnih bolezní perifernih živcev in mišic**. Kasneje jo je dopolnil z **mikrostimulacijo** motoričnih živčnih vlaken, tako da je postala izredno natančna nevrofiziološka raziskovalna tehnika in najbolj občutljivejša diagnostična metoda za bolezni živčnوميšičnega prenosa. O njej je predaval in jo praktično učil na številnih mednarodnih tečajih in simpozijih doma in v tujini. Objavil je tudi nekaj raziskav s področja patogeneze mladostniške ukrivljenosti hrbtenice in o patofiziologiji nekaterih nevroloških bolezní. Sodeloval je pri raziskavah odzivov na električno draženje možganov.

Kot prodornemu in plodovitemu raziskovalcu mu je bilo že leta 1978 zaupano vodenje oddelka za nevrobiološke raziskave in **razvoj Inštituta za klinično nevrofiziologijo** v ljubljanskem Kliničnem centru in kasneje **širše raziskovalne skupine »nevrobiologija«**. Pod njegovim vodstvom sta bili skupini po odličnih raziskovalnih dosežkih vedno med najboljšimi raziskovalnimi skupinami v Sloveniji.

Kot raziskovalni vodja je bil skoraj poltretje desetletje tudi član in/ali predsednik najrazličnejših komisij in odborov, **ki so upravljali znanstvenoraziskovalno delo v medicini ali usmerjali zdravstveno politiko**; nazadnje je bil predsednik Sveta za raziskave in razvoj v medicini (1996–1998) in predsednik komisije Republike Slovenije za nagrade in priznanja na področju znanosti (1995–2000); bil je član Zdravstvenega sveta Ministrstva za zdravje (1996–2001) in njegove Komisije za ekonomiko in organiziranost v zdravstvu. Kot znanstvenik in etik je bil v obdobju 2005–2008 tudi član Strateškega sveta Vlade RS za kulturo, izobraževanje in znanost, kot splošno priznana javna moralna avtoriteta pa je bil 5. oktobra 2012 izvoljen tudi za predsednika takratnega Upravnega odbora Prešernovega sklada. V **mednarodnem okolju** je bil slovenski delegat v Stalnem odboru evropskih svetov za raziskave v medicini. Bil je član več uglednih mednarodnih znanstvenih in strokovnih združenj, med njimi Mednarodnega združenja za raziskovanje bolečine, Mednarodne federacije za klinično nevrofiziologijo, Ameriškega združenja za elektrodiagnostično medicino in Evropske akademije znanosti in umetnosti, v nekaterih od njih tudi funkcionar, ter član uredniških odborov dveh domačih in nekaj tujih strokovnih oz. znanstvenih revij.

Leta 1978 je bil povabljen v **Kuvajt**, da bi v tamkajšnji bolnišnici Ibn Sina ustanovil oddelek za nevrofiziologijo. Delo mu je v kratkem uspelo. Oddelek je postal nekakšna dislocirana enota ljubljanskega

---

¹ Življenjepis: TONE ŽAKELJ

Posredovanje in dovoljenje Društvu klasikov za objavo: TATJANA TRONTELJ

DRUŠTVO KLASIKOV
SOCIETAS ERUDITORUM IN CLASSICIS
Prežihova 8, 1000 Ljubljana, Slovenija, EU

www.drustvoklasikov.com e-pošta: drustvoklasikov@siol.net tel. 041 311 834

inštituta, saj so se v njem na nekaj mesecev, navadno na štiri, menjavale tri- ali štiričlanske ekipe zdravnika in tehnikov in/ali inženirja iz Ljubljane. Tovrstno sodelovanje je začasno prekinila iraška zasedba Kuvajta leta 1990, ko so morali Slovenci, z njimi tudi on zbežati iz države. Po osvoboditvi Kuvajta se je sodelovanje v nekdanji obliki nadaljevalo do leta 1993.

Sam ali s soavtorji je objavil več kot 200 nevrofizioloških člankov v mednarodnih in domačih strokovnih revijah, tri knjige pri tujih založbah in več kot 20 poglavij v knjigah tujih in domačih založb. Izvlečkov prispevkov na mednarodnih konferencah in kongresih ni štel in jih tudi ni dajal vpisovati v bibliografijo. Njegovi sodelavci jih poznajo več kot 100.

Kmalu po začetku zadnjega desetletja prejšnjega stoletja ga je tedanji predsednik Komisije za medicinsko etiko Medicinske fakultete, profesor Srečko Rainer, povabil za sodelavca pri ocenjevanju **etičnosti raziskovalnih predlogov**. Leta 1995 mu je prepustil mesto predsednika te komisije, leta 1996 pa je tudi formalno, z ministrsko odredbo, postal predsednik na novo ustanovljene državne **Komisije za medicinsko etiko**. **Bioetika** je bila odtlej v središču njegovega zanimanja. Kot predsednik komisije je postal slovenski delegat v Odboru Sveta Evrope za smernice v bioetiki, kjer je s svojo govorjeno in pisano besedo kmalu postal znan in iskan sogovornik. Leta 1998 je bil izvoljen v vodstvo Odbora in v njem deloval dva zaporedna mandata. Osem let je bil član njegove delovne skupine za etiko raziskav na človeku in tako sodeloval pri izdelavi temeljnega evropskega dokumenta o bioetiki, Konvencije o varovanju človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine, bolj poznane z imenom **Oviedska konvencija**. Sodeloval je tudi pri snovanju protokola h Konvenciji, ki določa etična pravila biomedicinskega raziskovanja na ljudeh, in pri pisanju Vodnika članom komisij za etično ocenjevanje raziskav, ki ga je izdal Svet Evrope. Prispeval je k etičnim vidikom nekaterih **novih slovenskih zakonov**, zlasti Zakona o presajanju organov zaradi zdravljenja, Zakona o zdravljenju neplodnosti in oploditvi z biomedicinsko pomočjo in Zakona o genski tehnologiji, pa tudi Pravilnika o kliničnem preizkušanju zdravil. Oblikoval je Pravilnik o **diagnosticiranju možganske smrti** in etične smernice za ravnanje z bolniki v kroničnem vegetativnem stanju. Predložil je etične smernice za ravnanje z umirajočimi in stališče **glede evtanazije** in zdravniške pomoči pri samomoru. Utemeljil je etično nezdržljivost medicine in zdravilstva v rokah zdravnika.

Njegova biografija iz tega obdobja obsega številne krajše zapise o bioetičnih temah, etiki v medicini, v raziskavah in o etiki nasploh, saj je bilo zanimanje za njegova tehtna, umirjena in premišljena predavanja izjemno, sprejel pa je toliko povabil, kot jim je fizično zmogel ustreči.

Leta 1991 je bil izvoljen v **Slovensko akademijo znanosti in umetnosti (SAZU)**, leta 1995 pa je postal njen redni član. Od 1999 do 2002 je bil tajnik razreda za medicinske vede. Mesto podpredsednika SAZU mu je bilo zaupano leta 2002, **2008 pa predsednika SAZU**.

Za raziskovalno delo je prejel dve nagradi Sklada Borisa Kidriča (1974 1980), Kidričevo nagrado za vrhunske dosežke (1989) in priznanje ambasador Republike Slovenije v znanosti (2003). Za delo na področjih znanosti in etike je prejel državno odlikovanje zlati red za zasluge (2009).

Od leta 2010 je bil član Stalnega odbora za znanost in etiko pri ALLEA (All European Academies); generalni sekretar Unesca ga je leta 2010 imenoval za člana Mednarodnega odbora za bioetiko (IBC) v zasebnem svojstvu. Drugi mandat na mestu predsednika SAZU bi se mu iztekel aprila 2013. Takrat se je nameraval upokojiti in se izključno posvetiti **Komisiji za medicinsko etiko in Inštitutu za etiko in vrednote**, ki ga je snoval več kot desetletje in katerega soustanovitelj je bil v začetku leta 2013. Z njim je želel v šolsko vzgojo in izobraževanje vseh ravni nevsiljivo vrniti podajanje vrednot in vrlin, saj je bil prepričan, da je prav njihova »razgradnja« osnovni vzrok za družbeno, gospodarsko in okoljsko krizo sedanjega časa. Za izvedbo projekta na mednarodni ravni je že pridobil več uglednih evropskih somišljenikov.

Poln načrtov za tisti dan, naslednje mesece in leta se je, kot običajno, z veliko delovno vnemo 9. decembra 2013 zjutraj podal v službo. Ni mu bilo dano, da bi tja tudi prispel ...